

Jaargang 43
Nummer 1
Februari 2012
Prijs € 6,50

Kritiek op onderwijsbeleid

Maatschappij Politiek

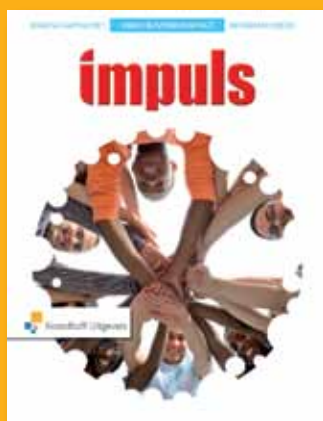

Vakblad voor
Maatschappijleer

Nu ook
met
katernen
voor M2!

 Noordhoff Uitgevers

De nieuwe **Impuls**
3^e editie vmbo bovenbouw
voor M1 en M2:
actueel, aansprekend
en betrouwbaar.

impuls

Kies NU voor een nieuwe Impuls!

Vraag nu uw beoordelingsexemplaar aan via
www.impuls.noordhoff.nl

Noordhoff Uitgevers werkt voor de docent

Redactioneel

Wordt 2012 een jaar van oproer in het onderwijs, met onderwijsstakingen en met een Haags Malieveld dat regelmatig met demonstrerende leerkrachten, studenten en leerlingen zal volstromen? Het zou zomaar kunnen. Het onzalige plan om het speciale onderwijs grotendeels weg te bezuinigen bewijst eens te meer dat het Nederlandse onderwijsbeleid geen geheugen heeft. Een dergelijke poging is al eens eerder ondernomen, met treurige resultaten. Je hoeft overigens niet te hebben doorgeleerd om te begrijpen dat het toevoegen aan een reguliere vmbo-klas van leerlingen die speciale begeleiding behoeven een rampzalig idee is; voor die leerlingen, voor zijn klasgenoten en voor de leerkracht. Maar niet alleen kabinetsplannen zullen tot protest leiden. Hbo-instellingen liggen terecht onder vuur omdat ze voor het behalen van diploma's weinig meer lijken te eisen dan het inleveren van Douwe Egberts-punten. Mbo's dito. Erg, maar minstens even erg is de reactie op die kritiek van de hbo- en mbo-bestuurders: 'Wij zullen de daarvoor verantwoordelijke docenten flink onder handen nemen'. Zelden zo'n vertoon van schaamteloze schuldafwenteling gezien. Het zou me dus niet verbazen als hbo- en mbo-docenten Occupy-tentenkampjes in de kantoren van hun managers gaan inrichten.

De 1.040-urennorm, ook zoiets. Terecht protesteren leerlingen tegen de ophokuren, die scholen schijnheilig verkopen als begeleidingsuren om aan de norm te voldoen. In plaats van zich diep te schamen, scharen scholen zich achter dat protest. Niet vergezeld echter van een plechtige belofte te doen wat ze behoren te doen: 1.040 uren echte lessen aan te bieden, maar van de schaamteloze eis dat de norm wordt verlaagd. Schaamteloos, ik heb het woord twee maal gebruikt. Laat 2012 het jaar worden waarin aan dat soort schaamteloosheid een einde wordt gemaakt.

Hans van der Heijde

Inhoud

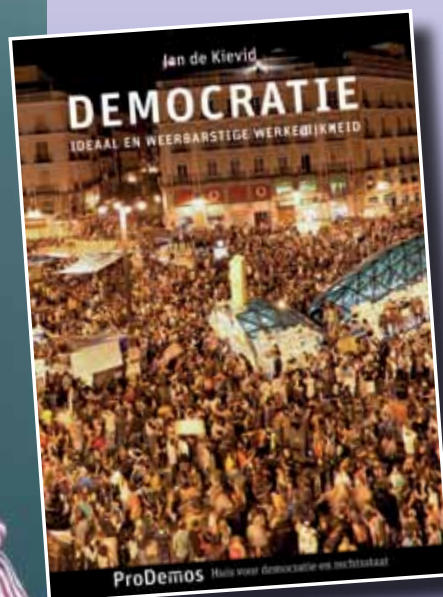
INHOUD

Fascinatie voor democratie <i>In gesprek met auteur Jan de Kievit</i>	4
Voorzitter! <i>Vergaderen voor 1.040 uren</i>	6
Vijf vragen over visuele geletterdheid	8
De pot verwijt de ketel <i>Waarheidsgetrouwe verbeelding in een schrijfgroep</i>	9
Maatschappijleer op maat <i>Interview met docent Fer Eijkemans over leerlingen die extra aandacht nodig hebben</i>	10
Afscheid van een inspirator <i>Hoogleraar Sociologie Wout Ultee met emeritaat</i>	13
'Instituut dat de naam onderwijs niet meer verdient' <i>Stellingen over het mbo</i>	15
RUBRIEKEN	
Grom	14
Lesmateriaal <i>New chicks</i>	16
De Werkvloer <i>Mentor</i>	18
Geknipt	19
Recensie <i>Democratie</i>	20
NVLM	22
Gesignaleerd	23

In gesprek met auteur Jan de Kievid

Fascinatie voor democratie

Wolter Blankert

*Alleen de democratie kan
rechtszekerheid en vrijheid
garanderen*

'Toen ik in de jaren tachtig als coördinator van het Chili Komitee betrokken was bij de oppositie tegen de dictatuur van generaal Pinochet, drong het pas goed tot me door hoe belangrijk het is democratie te koesteren en te verdedigen.' Aan het woord is Jan de Kievid, auteur van het recent verschenen boek *Democratie. Ideaal en weerbarstige werkelijkheid*. Het gesprek met de auteur vindt plaats in de brasserie op het Centraal Station te Amsterdam, die met de donkere betimmering en kroonluchters de sfeer van rondom 1900 uitstraalt, toen besnorde liberale heren de politiek beheersten. Het gekletter van brekend aardewerk lijkt te onderstrepen dat ook de democratie maar een broos karakter draagt. Om erachter te komen of dat klopt, is het woord weer aan Jan de Kievid.

Jan de Kievid: 'Voor die tijd dacht ik dat in ontwikkelingslanden sociaaleconomische veranderingen voorrang moesten krijgen of minstens even belangrijk waren. Door de confrontatie met onderdrukking en onvrijheid, door contacten met Chileense ballingen en bezoeken aan Chili, ben ik daar anders over gaan denken. Alleen de democratie kan rechtszekerheid en vrijheid garanderen. Mijn belangstelling voor, zo je wilt zelfs obsessie met democratie dateert uit die tijd. Daarom besteedde ik er op mijn lerarenopleiding veel aandacht aan en heb ik in 1996 voor mijn tweedegraadsstudenten het handboek *Democratie* geschreven. Een heel nieuwe versie daarvan is nu net verschenen.'

Wolter Blankert: U bent in uw boek nogal positief over het democratisch gehalte van de Europese Unie, terwijl het Europees Parlement alleen een (mede)beslissende stem heeft op het

terrein van de interne markt (minus landbouw) en het milieu. Bovendien zijn de controlerende bevoegdheden gering.

Jan de Kievit: 'Dat klopt, dat tamelijk positieve oordeel in mijn boek berust op de vergelijking met andere internationale organisaties. Dan is die Unie, met haar gekozen parlement, wel degelijk uniek, maar niet voor niets ga ik uitvoerig in op het *democratisch tekort*. Als de bevoegdheden van het Europees Parlement groter worden en meer op die van de nationale parlementen gaan lijken, dan zal het vetorecht van de lidstaten aanzienlijk moeten worden ingeperkt. Op dit terrein kan men alleen verder komen als het *nationalistisch sentiment* wordt overwonnen, maar op de korte termijn lijkt eerder het tegendeel het geval.'

Steeds meer landen in Latijns-Amerika hebben een democratisch bestuur gekregen. Werd die democratisering echter niet mede mogelijk door de vrije markt te omarmen en de enorme welvaartsverschillen voor lief te nemen, waarbij links zijn streven naar aantasting van de bezitsverhoudingen heeft opgegeven en geweld heeft afgezworen, en rechts daarop met de democratisering instemde?

'Dat is allemaal in grote lijnen waar. Mede daardoor zien de Verenigde Staten die democratieën niet meer als een bedreiging voor hun belangen. Toch geeft het al ruim een kwart eeuw onafgebroken bestaan van die Latijns-Amerikaanse democratieën reden voor optimisme. Ik heb in het hele boek geworsteld met de beoordeling van de kwaliteit van democratie daar, maar als je het vergelijkt met Afrika, de Arabische wereld of landen als China, gaat het in veel landen opmerkelijk goed. Die democratisering is een enorm pluspunt. Ondanks soms prachtige grondwetten was het heel lang met de democratie in Latijns-Amerika droevig gesteld. Er waren uitzonderingen. Zo is Uruguay decennialang een voorbeeld geweest met opmerkelijk progressieve sociale wetgevingen en al vroeg vrouwenrechten. Het is des te droeviger dat ook dit land in de jaren zeventig ten prooi viel aan een militaire dictatuur. Tegenwoordig is het in steeds meer landen onwaarschijnlijk dat de militairen de macht zullen grijpen. In Bolivia trachten sociale verandering - verbetering

van de positie van de indiaanse bevolking - wel degelijk met democratie te combineren. Of dat lukt moeten we nog afwachten. Helaas vormt anderzijds de misdaad in heel wat landen een serieuze bedreiging. Zo zaagt in Mexico de georganiseerde misdaad aan de wortels van het bestel en is in Colombia al decennialang sprake van een burgeroorlog.'

Het huidige Indonesië laat zien dat de islam democratie niet in de weg hoeft te staan.

Arabische lente

'Of de Arabische lente tot democratie in de verschillende landen leidt, valt nog niet te zeggen. Belangrijke sociale voorwaarden voor democratie zijn niet vervuld. Algerije en Irak bieden geen opwekkend voorbeeld, maar de situatie in Egypte en Tunesië ligt anders. In Afrika is democratie een kasplantje, maar onder meer Ghana en Zuid-Afrika laten zien dat het mogelijk is. In principe is democratie overal mogelijk, met uitzondering van landen waar het staatsgezag verloren is gegaan, de zogenaamde *mislukte staten*. In mijn boek maak ik duidelijk dat voor het functioneren van een democratie een *civil society* in een of andere vorm een vereiste is. In een land als Somalië is daar voorlopig geen zicht meer op. Daarentegen laat India zien hoe stevig geworteld en weerbaar een eenmaal gevestigde democratie blijkt te zijn. Voor een deel is dat te danken aan de eerste minister-president, Jawaharlal Nehru, die anders dan de meeste onafhankelijkheidsleiders een overtuigd voorstander van democratie en mensenrechten was. Dat Pakistan een andere weg ging, heeft weinig met de islam te maken. Het huidige Indonesië laat zien dat de islam democratie niet in de weg hoeft te staan. Dat de democratie in de voormalige Sovjet-Unie op zijn retour is, valt niet te ontkennen, maar dat kan over een aantal jaren weer anders liggen. In sommige landen bestaat een belangrijke democratische onderstroom.'

In Nederland zijn verontrustende verschijnselen zichtbaar, zoals de opwerping van financiële barrières bij de gang naar de rechter, de aantasting

van privacy en het verschijnsel dat de PVV maar één lid telt, waardoor interne democratische controle is uitgesloten.

'Dat geeft wel reden voor ongerustheid. Er dreigt enige uitholling, zij het meer van de rechtsstaat dan van de democratie. Een eenmanspartij als die van Geert Wilders is een nieuw verschijnsel, dat klopt, internationaal mogelijk uniek, maar of een dergelijke partij macht en invloed krijgt, hangt uiteindelijk af van het aantal stemmen en niet van het aantal leden. Het past wel in de populistische tendens om - met voorbijgaan van intermediaire structuren als partijen, sociale organisaties, parlement en rechterlijke macht - een rechtstreeks beroep op de kiezers te doen. Voor gevestigde partijen is populisme een lastig verschijnsel, maar het hoort bij de democratie en het is aan de andere partijen daar een antwoord op te vinden. De paniekstemming na de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh doet achteraf gezien bijna komisch aan. Een ervaren columnist als Henk Hofland achtte zelfs de mogelijkheid van een staatsgreep reëel. Wie die had moeten plegen, vertelde hij er niet bij. Somberheid over de democratie is van alle tijden, dat hoort er gewoon bij. Honderd jaar geleden mat men de tekortkomingen graag breed uit en dat doet men nog steeds met kenmerkend veel genoegen, maar democratie en rechtsstaat zijn in Nederland stevig verankerd en worden niet serieus bedreigd. Daarbij geldt, in Nederland en elders: hoe groter de betrokkenheid van de bevolking bij politieke beslissingen, des te meer kans op een goed functionerende democratie. Tot besluit: te veel nationalisme is slecht voor democratie, nationaal en internationaal! ◀

Jan de Kievit was onder meer ontwikkelingswerker in Bangladesh en coördinator van het Chili Komitee Nederland, voordat hij als docent werkzaam werd bij de leraaropleiding Maatschappijleer (eerst Hogeschool Holland, daarna Hogeschool van Amsterdam). Daarnaast is hij onder meer medeauteur van de Iesmethode Delphi en redactielid van La Chispa, tijdschrift over Latijns-Amerika.

Een recensie van het boek *Democratie. Ideaal en weerbarstige werkelijkheid* vindt u op pagina 20.

Vergaderen voor 1.040 uren

Voorzitter!

Hans van der Heijde

In december 2011 riep de Algemene Onderwijsbond op te gaan staken tegen het besluit ter handhaving van de 1.040-urennorm. Eerder voerden leerlingen al actie tegen die norm. Niet eens zozeer omdat die norm te hoog is, maar omdat scholen hun niet voldoen daaraan maskeren met, wat Hans van der Heijde een prachtig woord vindt: ophokken.

Is dat veel, 1.040 uren? Misschien, maar 40 uren mogen worden flexibel worden ingevuld, mits het om beschreven activiteiten gaat onder leiding van een docent; 72 uren zijn voor stage(s). Voor de bovenbouw en examenklassen van het algemeen vormend onderwijs gelden bovendien lagere normen: 1.000, respectievelijk 700 uren.

Laten we uitgaan van een lestabel van 960 uren voor een gemiddelde klas, oftewel 24 klokuren per week, uitgaande van 40 lesweken per jaar. Ga bovendien uit van gemiddeld 8 uur per week aan huiswerkverplichtingen en het resultaat is een gemiddelde weekbelasting voor leerlingen van 32 uren. Let wel: per lesweek. De 12 vakantieweken zijn niet verdisconteerd. Kortom, beoordeeld vanuit het perspectief van de belasting van de leerlingen valt 1.040 uren reusachtig mee.

Pijn?

Daar zit de pijn dan ook niet, maar dat was al bekend: de klachten van ouders, leerlingen en waarnemers betreffen immers het gebrek aan werkelijke lestijd en de trucs waarmee dat wordt gemaskeerd. De pijn zit bij de docenten, bij de beperkingen die hun taakbelasting

aan het schoolmanagement oplegt. Een (gemiddelde) volledige docentenbaan telt 1.660 werkuren per jaar. Bij een volledige inzet qua lessen gaan daarvan 960 uren op aan lestijd. De resterende 700 uren zijn voor lesvoorbereiding, correctie, leerlingbegeleiding, contacten met ouders, scholing en studie in het kader van eigen ontwikkeling, examineren, participeren in speciale commissies en het hele palet aan vergaderingen waaraan docenten geacht worden deel te nemen. In de praktijk blijken die 1.660 uren te zijn opgesoupeerd, nog voor allerlei collectief te vervullen taken zijn toebedeeld: in groter of kleiner teamverband vergaderen, overleggen, plannen en organiseren. Vergaderen, daar richt dit stuk zich verder op.

Hoge prioriteit

Juist aan vergaderen kennen schoolmanagers én docenten een hoge prioriteit toe, zo hoog dat er zonder veel omhaal lessen aan worden opgeofferd. Om hoeveel vergaderuren gaat het eigenlijk? Hier moet bij gebrek aan harde cijfers de natte vinger uitkomst bieden. Een kleine rondvraag onder docenten in het middelbaar algemeen vormend onderwijs leerde dat ze hun jaarlijkse vergadertijd

schatten op 100 uur, waarvan 20 tot 25 voor rapportvergaderingen. Blijven 75 uren over voor algemene (deel-)school-, vaksectievergaderingen en andere personeelsvergaderingen.

Vergaderen, maar niet beslissen

Dat is teveel om in onbetaalde overuren te kunnen verstoppen. Vaksectievergaderingen, dat zou nog kunnen, die kunnen zich meestal wel redden met een gezamenlijk lunchpauze. Rapportvergaderingen, die moeten nu eenmaal. Blijven over de docentenvergaderingen van allerlei soort en strekking en specifieke teamvergaderingen, anders dan die van vaksecties.

Daarover is aan een kleine groep docenten deze vraag gesteld: 'Hoe vaak vindt in die vergaderingen besluitvorming plaats in de zin van - na debat - stemmen?'. Antwoord: 'Zelden of nooit en nooit over hoofdpunten'. Deze vergaderingen spelen voor het nemen van beleidsbeslissingen dus geen rol. In feite zijn die al door de schoolleiding genomen. De vergaderingen dienen, in de clichétaal van de manager, om de neuzen in dezelfde richting te krijgen. Dat is ingebed in de *overlegcultuur*. Weliswaar ligt het besluit al vast, maar er moet toch nog worden overlegd, opdat de illusie wordt geschapen dat het vergadercollectief daar mede de hand in heeft gehad. Critici achteraf krijgen dan ook te horen: 'Ja, maar we hebben toch afgesproken dat...'. Docenten kennen die truc trouwens best: hoe vaak gebruiken ze die niet om hun klassen tot gewenst gedrag te brengen?

Neuzen en schijn

Die cultuur is zo sterk dat de meeste docenten weinig bereidheid tonen besluiten te accepteren die zonder zulk overleg simpelweg worden meegedeeld. Die kracht zit hem in de gelijkheid die overleggen veronderstelt: liever houden docenten met schijnoverleg de schijn van gelijkheid tussen leiding en zichzelf overeind, dan dat ze onder ogen zien dat de werkelijke verhoudingen hiërarchisch zijn en ze geen directe invloed op het beleid uitoefenen. Probeer maar: vraag in een dergelijke vergadering of er gestemd gaat worden over het beleid dat aan de orde is en, zo ja, of het van de baan is indien een meerderheid van de vergadering zich ertegen uitspreekt.

Foto: Akbar Sim

Nee? Stel dan voor het onderhavige agendapunt als kennisgeving te beschouwen, de discussie te beëindigen en naar het volgende punt over te gaan. Zelden hoort men iemand een dergelijk voorstel doen en dat is begrijpelijk: het zal ook zelden steun krijgen.

Van les naar ophokken

Terugkerend naar de urennorm: draagvlak scheppen voor beleid wordt door het management belangrijker geacht dan lesuren, zodat die daar best aan mogen opgeofferd. Docenten gaan daarin mee omdat ze niet zonder de illusie kunnen als gelijkwaardigen een rol te spelen bij het maken van beleidskeuzen, en dus zakt men door de grens die de urennorm stelt. Geen probleem: lap de geest van die urenregel aan uw laars, maar voldoe aan de letter door veel leerlingen in een ruimte te zetten, met een leerkracht erbij opdat het meubilair heel blijft. Ophokken dus.

Van schijn naar werkelijkheid

Dit is geen pleidooi om de toegenomen hiërarchie in het onderwijs voor lief te nemen en alles wat de schoolmanagers bedenken klakkeloos op te volgen. In-

tegendeel. Tevredenheidsonderzoeken onder onderwijzend personeel laten steeds weer zien dat men in het algemeen slecht over de kwaliteit van het management is te spreken. Wat evenwel weinig wordt beseft is dat een deel van de frustratie over het gebrek aan bestuurlijke kwaliteit voortvloeit uit dat schijnoverleg. Want waar beleid faalt, kan (en wordt) de schuld daarvan door het management zo tenminste deels op het we van het hele collectief worden afgewenteld.

Indien van al dat schijnoverleg wordt afgezien, worden op jaarbasis minstens 50 uren op de taakbelasting van docenten bespaard. Die worden nu uit die 1.040 lesuren gehaald, terwijl lesuren, in managementtaal, toch de corebusiness behoren te zijn (zo worden ze door dat management kennelijk niet gezien, waarmee onduidelijk wordt wat dan wel, maar dat is een ander verhaal). Kortom, vat moed en leg elke keer, als weer een dergelijk reeds genomen besluit ter overleg wordt aangeboden, de vergadering het voorstel voor om niet op die uitnodiging in te gaan. Verlang dat besluiten die niet kunnen worden weggestemd of geamendeerd slechts

worden meegedeeld en eis dat aan vergaderingen waar zulke besluiten agendapunten vormen geen lesuren mogen worden opgeofferd. De urennorm, en daarmee de leerling, is ermee gediend. Schijn maakt plaats voor werkelijkheid. De eer van het succes van beleid komt daar terecht waar hij thuishoort, bij het management. Evenals de blaam voor het falen ervan.

Intussen...

Intussen is er iets raars aan de hand met het protest van leerlingen tegen de ophokuren. Dat stond aanvankelijk in het teken van de eis tot meer les en geen knollen voor citroenen verkocht te krijgen: uren die worden geteld als lesuren, behoren uren te zijn waarin ook werkelijk les wordt gegeven. Inmiddels lijkt het protest zich tegen de 1.040-urennorm als zodanig te keren, alsof die de oorzaak is van het ophokken. Ineens staan protesterende leerlingen zij aan zij met de schoolleidingen, de *echt* verantwoordelijken voor het ophokken. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl.

Vijf vragen over visuele geletterdheid

Veel basisonderzoekers op het vmbo hebben een lage score voor hun Nederlandse Intelligentietest voor Onderwijsniveau (NIO), weinig zelfvertrouwen en veel lesstof gaat hen boven de pet. Voor sommigen is onderwijs (en dan vooral leer- en denkonderwijs) een last en geen lust. Maatschappijleer wordt traditioneel op alle vmbo's gegeven. In veel van de gevallen staat de docent voor de klas met 25 leerlingen en gebruikt hij een les- en werkboek, geeft hij uitleg, laat hij opdrachten maken en toont hij af en toe een verlichtend filmpje of maakt hij gebruik van een kruiswoordpuzzel of quiz. Stel nu dat het maatschappijleeronderwijs voor deze leerlingen helemaal opnieuw zou mogen worden opgezet. Zou dan nog steeds deze methode worden gekozen, of juist niet? *Maatschappij & Politiek* stelde hierover vijf vragen aan Geerle van der Wijk, eindredacteur bij NTR-Schooltv, dat voor het vmbo onder andere de serie *Focus op de maatschappij* maakt.

1 Kan het onderwijs anders, beter en passender?

'Ja, zeker! Het onderwijs in Nederland is nog behoorlijk klassikaal ingericht, inclusief de leeromgeving: pen, schrift en methode. Dus daar moet dan wel een omslag worden gemaakt. Een rijke bron om van te leren is beeld en geluid. Neem bijvoorbeeld *flipping the classroom*. Een docent biedt de leerlingen filmpjes, korte educatieve clips en ander beeldmateriaal aan; deels door de docent zelf gemaakt, deels van YouTube en deels van, bijvoorbeeld, Schooltv. De Schooltv-beeldbank is een rijke bron van clips en filmpjes voor Maatschappijleer, Maatschappijleer 2 en Maatschappijwetenschappen. De clips sluiten aan op de lesstof. Die filmpjes kunnen door de leerlingen thuis als huiswerk worden bekeken. Eenmaal in de klas vindt dan de verwerking plaats, die daarmee dus veel effectiever is. Leerlingen kunnen bij het maken van opdrachten hun vragen stellen en met de leerstof oefenen. De docent is er voor ondersteuning. Je draait het als het ware om: *flipping the classroom*. In de klassieke situatie geschiedt de verwerking immers thuis met het huiswerk. Daar is dan veel minder controle op en minder directe correctie mocht het niet goed gaan. De resultaten van *flipping the classroom* zijn vooralsnog positief. Alles staat of valt echter met de kwaliteit van het beeldmateriaal, dat natuurlijk een juiste leerinhoud moet hebben: huiswerk = kijkwerk.'

2 Dit zal voor veel docenten nog een brug te ver zijn. Kan de traditionele manier van lesgeven ook op een andere wijze worden aangepast?

'Leerlingen zijn 24 uur per dag online en daar kan een docent iets mee doen. Nee, daar *moet* hij iets mee doen. We kunnen dat in het onderwijs eigenlijk niet langer negeren. We leven in een beeldcultuur. Scholieren verstaan als geen ander die beeldcultuur. Ten onrechte wordt verondersteld dat jongeren zo handig met computers zijn, dat zij op school niet meer hoeven te leren hoe zij informatie op internet moeten vinden en selecteren. Veel leerlingen lijken onvoldoende in staat om met behulp van ICT te leren en daar verantwoord, kritisch en creatief mee om te gaan. Daar wordt ook in de lesmethoden te weinig aandacht aan besteed, ook al zien de methoden er voor wat betreft het beeld heel aantrekkelijk uit. Vijftien jaar geleden had je in het gemiddelde boek een tabel, een stroomschema en hier en daar een afbeelding. Nu heb je methoden die full colour zijn, vol afbeeldingen, gekleurde lettertypen, infographics en nog veel meer - soms bijna te veel. De digiborden rukken op in de klas, maar het gebruik van een digibord stelt ook weer andere eisen aan de docent. Veel vmbo'ers zijn erg beeldgericht en daar piept en kraakt het klassieke onderwijs. Schrijven leert iedereen op school, maar voor het interpreteren van beeldtaal ligt dat helaas anders. Het wordt daarom hoog tijd dat werk wordt gemaakt van visuele geletterdheid. Belangrijk wordt het zogenaamde *begrijpend kijken*.

Stel aan het begin van de les een aantal doelen. Welk beeldmateriaal wil je laten zien? Welk beeldmateriaal past bij de lesstof? Schrijf een kijkopdracht en toon op het digibord het beeldmateriaal. Ga daarna aan de slag met de kijkopdracht. Voor alle maatschappijleeronderwerpen (ook de examenonderdelen) zijn op de beeldbank filmpjes en beeldmateriaal te vinden. Natuurlijk moet het geen kijken-om-het-kijken worden. Het stellen van doelen en een evaluatie aan het einde van de les blijft het parool.'

3 Zijn er nog andere opties?

'Ik ben zelf gecharmeerd van de *21st century skills*. Het gaat om zeven vaardigheden die bij Maatschappijleer al jaren belangrijk zijn, zoals creativiteit, samenwerken, kritisch denken en communiceren. Een van de zeven essentiële vaardigheden is de zogenaamde ICT-beeldgeletterdheid. Snappen we goed wat we zien? Hoe mediawijs zijn we eigenlijk? Kunnen we de informatie uit de beelden ook naar handelingen omzetten? Met andere woorden: kunnen we begrijpend kijken? Door meer onderwijs in beelden in plaats

van letters aan te bieden wordt deze vaardigheid ondersteund. Dan leer je leerlingen al in een vroeg stadium hoe ze met beeldmateriaal als leerstof moeten omgaan. Het wordt (met zeer positieve resultaten) al meer en meer toegepast in Schotland en Finland. Met de komst van de digiborden kan het beeldmateriaal meteen worden geprojecteerd. Onze programma's staan immers allemaal ook online. Een internetaansluiting in de klas is voldoende.'

4 Hoe ver zijn jullie met interactieve video?

'Schooltv is bezig met het maken van interactieve video's. In februari hopen we een eerste release klaar te hebben. Neem de multiculturele samenleving als voorbeeld. Met deze navigeerbare video kan de leerling zelf kiezen vanuit welk perspectief hij de maatschappelijke problemen op dat gebied wil bekijken en analyseren. Sinds de jaarwisseling van 2009 botert het niet tussen de Molukse en Marokkaanse gemeenschap in de wijk Terweijde in Culemborg. Twee regisseurs zijn gescheiden in beide gemeenschappen aan de slag gegaan en hebben een documentaire gemaakt, die de waarheid van verschillende kanten laat zien. De perspectieven die de leerlingen kunnen kiezen zijn die van de Molukse, die van de Marokkaanse en die van de autochtone bewoners.'

5 Wat kan een docent met interactieve video's doen?

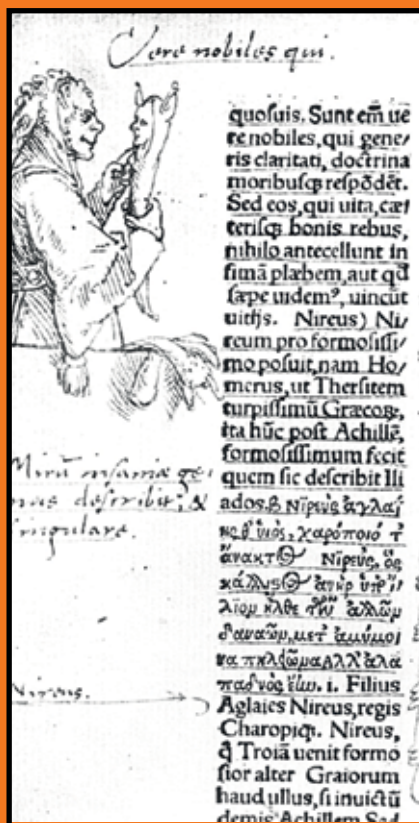
Doordat leerlingen geregeld van perspectief kunnen wisselen, worden ze gestimuleerd om actief met de lesstof om te gaan. Zo leren ze verschillende posities in te nemen in maatschappelijke debatten. Het allermooiste van die interactieve video's is dat de leerlingen zelf aan de knoppen zitten en kunnen bepalen welke invalshoek ze nemen, en dat terwijl ze toch met de eindtermen bezig zijn. ◀

Douwe van Domselaar

Waarheidsgetrouwe verbeelding in een schrijfgroep

De pot verwijt de ketel

Radboud Burgsma

'Per slot van rekening is de menselijke ziel nu eenmaal zo ingesteld, dat eerder de schijn dan de werkelijkheid haar imponeert.'

Erasmus, Lof der Zotheid

Radboud Burgsma is redacteur van Maatschappij & Politiek. Dan kan hij dus schrijven, dacht zijn schoolleiding, en moet hij maar in de schrijfgroep gaan zitten, die gaat rapporteren aan de visitatiecommissie. Het bleek een klus vol dilemma's.

'Jij schrijft toch voor bladen?', vraagt de teamleider. 'Ja, voor *Maatschappij & Politiek*. Hoezo?', vraag ik naïef. 'We zoeken iemand voor de schrijfgroep Zelfevaluatie & Visitatie en jij hebt nog zestig uren in te vullen...!' Op mijn taakbelasting waren inderdaad zestig taakuren nog niet ingevuld. In mijn beleving waren die allang opgegaan aan kleine, maar niet onbelangrijke taken, maar ik had verzuimd die geaccordeerd vast te laten leggen. Kortom, ik werd benoemd tot lid van de schrijfgroep en binnen een week zat ik in de trein naar Utrecht om een schrijfcursus te volgen.

Mooier

Schrijf scoorbaar én vooral levendig, was daar het devies. Terug op school zijn we aan de slag gegaan... Nou ja, we? 'Jij

bent de hoofdschrijver. Jij schrijft toch voor zo'n blad? Zet wat op papier en wij lezen mee en vullen aan'.

Al snel betrapte ik mezelf erop dat ik mijn voorbeelden en mijn woorden zo koos dat een beeld werd geschetst dat mooier was dan de werkelijkheid. Pijnlijk, want kort tevoren had ik bij *Maatschappij & Politiek* nog een artikel ingeleverd waarin ik spotte met het ombouwen van mijn school tot een potemkindorp vanwege een visitatie.¹ Werd ik nu zelf een Potemkin?

Om de schijn hoog te houden, gaat mijn buurvrouw, voordat de werkster komt, snel even met een doekje en de stofzuiger door het huis. Was ik nu zelf de schijn aan het hooghouden, terwijl ik eerder met dat soort schijnophouderij nu juist de spot had gedreven?

Schel

'De waarheid klinkt schel', zegt een Fries spreekwoord. Kennelijk was ik bezig de schelheid te verzachten, opdat mijn school beter voor de dag zou komen dan de werkelijkheid rechtvaardigde. Tijd voor kritisch zelfonderzoek.

Wilde ik mijn collega-leerkrachten niet afvallen? Misschien, maar zij konden amper voor falend beleid verantwoordelijk worden gehouden. Was ik bang de directie over me heen te krijgen? Misschien. Voelde ik mezelf zozeer een representant van mijn school dat ik bereid was de werkelijkheid enig geweld aan te doen? Ook al kun je niet verantwoordelijk worden gehouden voor wat op jouw school misgaat, de buitenwereld rekent dat jou en je collega-leerkrachten wel degelijk aan.

Je weet dat een visitatiecommissie rekening houdt met een zekere bijkleuring. Als ik de waarheid zei liepen we het gevaar dat de commissie zou denken dat de situatie erger was dan ze in mijn rapport lazen.

Ophokken of begeleiden

Ik raakte verstrikt in filosofische vragen: is er een objectieve waarheid en kun je die objectief verwoorden? Uiteindelijk nam ik mezelf als criterium: sta ik achter mijn woorden, vind ik dat ik een eerlijk beeld heb geschetst, verdoezel ik niets, en zeg ik onbedoeld geen dingen die ongewenste gevolgen voor collega's kunnen hebben?

Er is een leesbare tekst uitgekomen, met veel moeite. Moeite om aan mijn eigen criteria te voldoen en moeite om aan verdoezelende taal te ontsnappen. Van dat laatste een voorbeeld: de lesuren-norm is een probleem, dat deels met begeleidingsuren wordt opgelost. *Critici* noemen die *ophokuren*. Een mooi woord, maar te zwaar en te negatief. Aan de andere kant is begeleidingsuren weer te positief. Zeg het maar: welk woord moet worden gekozen? ◀

Noot

1. Radboud Burgsma, 'Welkom op onze potemkinschool. Voorbereidingen op een inspectiebezoek', in: *Maatschappij & Politiek*, 42 (december 2011) nr.8, pp. 14-15.

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: r.burgsma@maatschappijenpolitiek.nl.

Interview met docent Fer Eijkemans over leerlingen die extra aandacht nodig hebben

Maatschappijleer op maat

Christine Elout

Elke school en iedere docent geeft zijn eigen draai aan het vak Maatschappijleer. Christine Elout is benieuwd hoe anderen het vak vormgeven. Ze neemt ze een kijkje over de schutting van haar eigen klaslokaal en gaat op bezoek bij bijzondere scholen in en rondom Nijmegen. Voor haar tweede interview bezocht zij het Flexcollege, een school waar risicoleerlingen een diploma kunnen behalen.

Gastheer is Fer Eijkemans, ooit vormingswerker. In 2001 was hij betrokken bij het Rotondeproject, dat als voorbeeld diende voor de landelijke opleiding Arbeidsmarktgekwalificeerd Assistent (AKA). In 2008 werd zijn AKA-opleiding samengevoegd met de toenmalige Technische School Jonkerbosch, een school voor individueel voorbereidend beroepsonderwijs. Zo ontstond het Flexcollege waar Eijkemans werkzaam is als docent Maatschappijleer en Burger-schapsvorming. Hij geeft ook praktijklessen Zorg en Welzijn aan AKA-leerlingen en is mentor van enkele leerlingen.

Christine Elout: Het valt me op hoe klein de klassen op het Flexcollege zijn.

Fer Eijkemans: 'Onze klassen mogen eigenlijk niet groter zijn dan tien leerlingen. In de praktijk heb je soms klassen van vijftien leerlingen, maar ik heb ook een klas van twee leerlingen. Verkijk je er echter niet op: op onze school betekent twee leerlingen niet dat je achterover kunt leunen. Aan die twee

van het Leerwerktraject (LWT) heb ik meer werk dan aan vijftien AKA's.'

LWT? AKA? Kunt u dat uitleggen?

'Op deze locatie worden drie opleidingen aangeboden. Vanaf het derde leerjaar kunnen leerlingen hier terecht om een regulier vmbo-basisdiploma te halen. Voor leerlingen die dat niet aankunnen, bestaat het Leerwerktraject. Zij doen niet in alle vakken examen en krijgen veel praktijk. Hun diploma is gelijk aan een regulier basisberoepsgericht diploma, maar ze kunnen alleen doorstromen naar een mbo-opleiding die bij hun sector aansluit. Dan is er nog AKA. Dat is een opleiding op mbo-niveau-1 waarvoor geen vmbo-diploma nodig is. Die leerlingen worden tot *arbeidsgekwalificeerde* assistent opgeleid.'

Wat is de relatie tussen AKA en het vmbo?

'Die relatie is er niet, behalve dat er

alleen risicoleerlingen op het Flexcollege zitten. Dat wij als AKA hier op school kwamen is door iemand achter een bureau bedacht, waarschijnlijk als bezuiniging. Ik ben er ook absoluut niet blij meer. Doordat we bij het vmbo zijn gevoegd, is de AKA veel te schools geworden. Er komt hier weinig terecht van de eigenlijke opzet van de AKA-opleiding zoals we die in het Rotondeproject hebben bedacht.'

Hoe zag de oorspronkelijke opzet eruit?

'Bij de AKA-opleiding moet worden gewerkt vanuit de praktijk die de leerlingen in hun stages ervaren. Op school wordt theorie aan praktijk gekoppeld. Dat betekent dat de opleiding wordt aangepast aan de behoeften van de individuele leerling. In ons project hadden we geen vaste lessen. De leerling stelde zijn eigen rooster samen en had daarin veel vrijheid. Hij moest wel aan de verplichte hoeveelheid uren voldoen. Wanneer iemand ter inspiratie in de stad etalages

wilde bekijken, kon dat. Nu zijn de leerlingen gebonden aan een rooster: ze moeten van half negen tot kwart voor drie op school zitten en mogen het schoolplein niet verlaten.'

Stromen de leerlingen na hun vmbo door naar de AKA-opleiding?

'Het gebeurt wel dat een leerling die hier vmbo-b heeft gehaald, het niet redt op het ROC en terugkomt om AKA te doen. Dit is echter niet de bedoeling. De eisen voor een AKA-diploma zijn veel lager dan die van de beroepsgerichte leerweg. Zo'n leerling doet dus eigenlijk een stap terug.'

Kunt u de doelgroep van het Flexcollege beschrijven?

'De leerlingen zitten hier niet vrijwillig, ze zijn hier naartoe gestuurd door hun middelbare school of ROC. De meesten hebben gedragsproblemen, door een aandoening, zoals ADHD, of door een instabiele thuissituatie. Verder zitten hier leerlingen die in aanraking zijn gekomen met de leerplichtambtenaar.'

Hoe krijgt u deze leerlingen aan het werk?

'Door ze positief te benaderen. Ze zijn al zo vaak geconfronteerd met wat ze verkeerd doen. Ze zijn gewend om straf te krijgen en daar immuun voor geworden. Ik word niet boos, ik wijs ze op een andere, subtiele wijze erop dat ik bepaald gedrag niet accepteer. Vandaag zei een klas bij binnenkomst geen zin te hebben om te gaan werken. Ik zei: 'Als jullie geen les willen, krijgen jullie geen les' en ben ik aan mijn computer gaan zitten. Na een half uur kwamen ze tot de conclusie dat ze beter les kunnen krijgen dan helemaal niets doen. Ook al heeft dit een lesuur gekost, ik heb meer met ze bereikt dat wanneer ik boos

was geworden en ze er allemaal had uitgestuurd.'

Komt u dan wel aan de inhoudelijke onderwerpen toe? Bent u niet constant bezig met: pet af, jas uit, voeten van tafel...

'Soms neger ik bepaald gedrag. Als ik weet dat ik alleen aan inhoudelijk lesgeven toekom als ik die ene leerling zijn pet op laat houden, kies ik daar soms voor. Ook als dit tegen de algemene schoolregels indruist.

In de schoolregels staat dat muziek beluisteren tijdens de les niet mag, maar sommige leerlingen werken alleen geconcentreerd als ze muziek in hun oren hebben. Wie heb ik er dan mee wanneer ik dit niet toesta? We geven op het Flexcollege onderwijs op maat en dat betekent dat je soms met twee maten moet meten.'

Wat is volgens u het belang van het vak Maatschappijleer?

'Het vak geeft de mogelijkheid om gericht te werken aan de algemene ontwikkeling van leerlingen. Het is niet zozeer belangrijk dat leerlingen weten welke ministers er in Nederland zijn. Deze leerlingen moeten weten dat ze kunnen en mogen stemmen. Vervolgens moet je met ze gaan onderzoeken op wie ze willen stemmen.'

Hoe werkt u aan die algemene ontwikkeling van leerlingen?

'Ik behandel onderwerpen op een losse manier. Hierin komt ook mijn achtergrond als vormingswerker naar voren: ik sluit aan bij wat er in de klas speelt. Wanneer een leerling zwanger is, praten we over seks. Het is toch veel belangrijker om te weten hoe je op een goede manier met seks omgaat dan om te weten hoe je een goede sollicitatiebrief kunt schrijven? Een sollicitatiebrief schrijven doen ze maar twee keer, seks daarentegen...'

Behandelt u in uw lessen de actualiteit?

'Ja. Ik gebruik hiervoor onder andere de nieuwsquiz van *Krant in de klas*. Niet als toetsmiddel maar als aanleiding om over het nieuws te praten. Leerlingen proberen de vragen te beantwoorden. De rest van het lesuur bespreken we de actualiteit waaraan de vragen refereren. Het is niet interessant om de

leerlingen de juiste antwoorden in te laten vullen, dat zijn ze toch zo weer vergeten. Je moet het met ze over de achterliggende onderwerpen hebben. Als ze een bepaald onderwerp uit de quiz interessant vinden, dan blijf ik daar bij hangen. Desnoods zo lang dat we de rest van de quiz de volgende les wel afmaken.'

Wanneer is een les voor u geslaagd?

'Wanneer ik leerlingen heb weten te interesseren voor het onderwerp, als er discussie heeft plaatsgevonden. Het maakt niet uit waarover. Aan leerlingen kun je merken wanneer de les goed verliep. Wanneer de bel gaat, bedank ik ze voor de les. Soms bedanken ze jou voor de les en geven je bijvoorbeeld een box. Dat zijn de reacties waarvoor ik het doe.' ◀

Hoogleraar Sociologie Wout Ultee met emeritaat

Afscheid van een inspirator

Lieke Meijs

Op 7 oktober 2011 nam Wout Ultee afscheid als hoogleraar Algemene en Theoretische Sociologie aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. In zijn 25-jarig hoogleraarschap heeft Ultee een belangrijke rol gespeeld in de Sociologie, maar was hij ook een belangrijk inspirator voor de vernieuwing van de inhoud van Maatschappijleer. Lieke Meijs was bij zijn afscheid en bedankte Ultee voor wat hij voor het vak Maatschappijleer heeft betekend. Wat maakte Wout Ultee tot een inspirator?

De studievereniging Den Geitenwollen Soc bracht ter gelegenheid van zijn afscheid een speciale glossy uit, genaamd *Wout*. Studenten, promovendi en collega's schetsen daarin waar de kracht van deze gepassioneerde hoogleraar ligt. Uit allerlei anekdoten komt het beeld naar voren van een gedreven wetenschapper, die zijn passie 'om je eigen hypothese te falsificeren' met hart en ziel aan studenten overbrengt. Kritisch zijn en vragen stellen (foute vragen bestaan niet) was de basishouding die hij eerstejaarsstudenten bijbracht.

Blauwe bijbel

Het sociologieboek *Sociologie: vragen, uitspraken en bevindingen* werd bij die benadering voor vele studenten de blauwe bijbel.¹ De coauteurs Wil Arts en Henk Flap lichten het ontstaan van dit sociologieboek toe: 'Toen Wout Ultee in Utrecht in de tweede helft van de jaren zestig Sociologie studeerde, stonden *Grondbeginselen van de Sociologie* van De Jager en Mok en *Moderne Sociologie* van Van Doorn en Lammers op het programma. Die boeken stonden vol met definities van de termen die sociologen gebruiken om die dingen aan te duiden die ze bestuderen en die studenten voor tentamens verondersteld werden uit het hoofd te leren. Deze twee boeken heb-

ben bij Wout een onuitwisbare indruk achtergelaten, niet als lichtend, maar als afschrikwekkend voorbeeld van hoe het niet moet'. In zijn zoektocht naar de wijze waarop een wetenschappelijke opleiding zou moeten beginnen, kwam Ultee uit op drie onderling samenhangende problemen in de sociologie: het ongelijkheidsprobleem, het cohesieprobleem en het rationaliseringsprobleem. Deze bieden tegelijkertijd brede handvatten voor het bedenken en aanscherpen van vragen. Vanuit de algemene beschrijvingen van de hoofdvragen worden concrete vragen afgeleid die empirisch worden onderzocht. 'Wie trouwt met wie?', was een dergelijke vraag die was bedoeld om de mate van cohesie binnen een samenleving te meten.

Naast de speelse glossy werd Ultee ook nog een stevig wetenschappelijk boekwerk overhandigd, *Problemen en Theorieën in Onderzoek. Een staalkaart van de hedendaagse Nederlandse empirisch-theoretische sociologie*, een verzameling artikelen van collega's, promovendi en coauteurs van Ultee, gerangschikt naar dezelfde drie hoofdvragen. Boeiende uiteenlopende thema's: vooroordelen over homo's en

lesbo's getoetst (hoofdvraag cohesie), ongelijkheid in levensduur (hoofdvraag ongelijkheid) en pensionering en het geloof in hemel en hel (hoofdvraag rationalisering).

Maatschappijleer

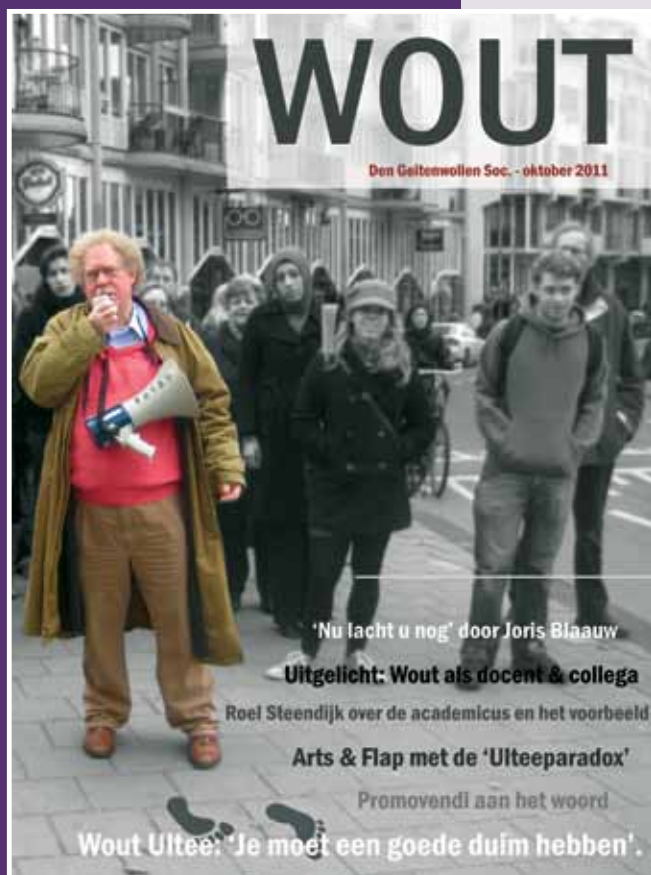
In 1999 ging de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLN) schoorvoetend akkoord met deelname aan de subcommissie Historische en Maatschappelijke Vorming, ten einde een examenprogramma voor het combinatievak Geschiedenis/Maatschappijleer te ontwikkelen. De vakvereniging vroeg Ultee als voorzitter, die niet terugschrok

voor deze schier onmogelijke opdracht en ook niet voor vijandigheden tussen historici en maatschappijleerdeskundigen. Vol goede moed stortte hij zich op discussies met Piet de Rooy. Hij vroeg de auteur van dit artikel als secretaris van deze commissie steeds naast hem te gaan zitten om hem aan zijn jasje te trekken als hij al te fel van leer trok. Reeds anderhalf jaar later kon een examenprogramma voor dit combinatievak worden gepresenteerd waarin de *touch* van Ultee voelbaar was. Leerlingen moesten vragen kunnen beantwoorden als 'Welke verschijningsvormen van armoede en ongelijkheid hebben met de ontwikkelingen van de verzorgingsstaat aan belang ingeboet?'. Uiteraard moesten leerlingen 'in standpunten onderliggende hypothesen herkennen en kunnen aangeven in hoeverre deze hypothesen door de aangevoerde argumenten konden worden ondersteund of ondergraven'.²

De geschiedenis is bekend: van het combinatievak hield niemand. De historici waren verwickeld in een strijd over de tien tijdvakken als rode draad voor het vak, en de maatschappijleraren waren niet van plan het eindelijk volgroeide, eigenstandige vak op te geven. Voor het opnieuw combineren voelde niemand. Het programma was echter zo gek nog niet. Door het schrappen van de historische paragrafen werd het al snel een maatschappijleerprogramma, dat nog heden ten dage het voorgeschreven programma voor Maatschappijleer is.

Hoofdvragen

Het lag voor de hand Ultee ook te betrekken bij de commissie die een nieuw programma voor het profielkeuzevak Maatschappijwetenschappen ging ontwikkelen (de Commissie Schnabel). De concept-contextbenadering beoogde hetzelfde als Ultee met zijn handboek: zoeken naar inhoudelijke samenhang tussen verschijnselen. Het oude programma van het vak Maatschappijwetenschappen kampte met het probleem van losse onderwerpen die zonder enige vorm van inhoudelijke samenhang werden bestudeerd. Weliswaar waren de benaderingswijzen omgezet in handzame standaardvragen die leerlingen zich elke keer stelden (Welke groepen zijn erbij betrokken?, Welke belangen hebben zij?, Van wat voor beleid is er sprake?), maar

dat gaf geen sturing aan de inhoudelijke samenhang tussen maatschappelijke verschijnselen. Het bleven voor leerlingen losse onderwerpen, ook al was er steeds sprake van groepen, belangen en beleid. De zoektocht van de Commissie Schnabel resulteerde in hoofdconcepten waarin de hoofdvragen van Ultee weer zijn te herkennen: sociale cohesie in binding, ongelijkheid in verhouding en rationalisering in verandering.

De eerste ervaringen met het nieuwe programma op de pilotscholen laten zien dat leerlingen zich de concepten gemakkelijk eigen maken en dat ze bekijken doordat ze steeds op de verschillende onderwerpen worden herhaald. Het is te vroeg om te kunnen bewijzen dat leerlingen hierdoor nu ook meer samenhang tussen de diverse maatschappelijke verschijnselen zien, maar dat is wel het doel van het programma. Ik voeg me tussen de honderden belangstellenden bij zijn afscheidsreceptie om Wout Ultee te bedanken voor zijn inzet en bijdrage aan de ontwikkeling van het vak. Later pas dringt tot mij door dat hij mij vooral mijn passie voor sociologie heeft teruggegeven. ◀

Noten

1. In 1996 verscheen de eerste druk bij Wolters Noordhoff, geschreven door Wout Ultee, Wil Arts en Henk Flap.
2. Advies van de Commissie Historische en Maatschappelijke Vorming (2011), *Verleden, heden en toekomst*, pp. 140-141.

(advertentie)

Aanbieding:
onderwijskrant
politieke keuzes en
religie en democratie

De onderwijskrant politieke keuzes en bezuinigingen en de onderwijskrant religie en democratie kunt u nu voor slechts 20 euro per pakket bestellen. Deze kranten zijn in 2010 en 2008 gemaakt, maar nog altijd actueel en bruikbaar voor in de les.

Kijk op
www.prodemos.nl
voor meer informatie

Foto: Koen van Rossum

Arrogant

Ik heb het gevoel dat de wereld Nederland spuugzat is. We worden niet meer bewonderd om onze prestaties en onze progressiviteit. Men prikt de ene na de andere pretentie door. We hebben het ernaar gemaakt. De wereld voortdurend de les lezen is gevaarlijk, kweekt rancune, kan je in momenten van zwakte of zelfgenoegzame onoplettendheid duur te staan komen.

Voorbeelden

Surinaamse, Canadese en andere racismegevoelige autoriteiten wijzen onze onschuldige zwartepiettraditie walgend af.

Roemenen beantwoorden ons dwarsliggen bij hun Schengen-toelating met de vaststelling dat de Rotterdamse haven de draaischijf van Europa's wapen- en drugshandel is en verwijten ons dat ons zogenaamd liberale drugs- en prostitutiebeleid niet voortkomt uit volksgezondheidsoverwegingen, maar uit justitiële onmacht. Liever corrupt dan crimineel, zo zien zij dat.

De Duitse burens zijn onze idiotie van oudejaarsontploffingen, een volledig verzonnen traditie, zo moet dat ze Brussel willen inschakelen.

Tegen het hersenloze voetbalhooliganisme, dat in de rest van Europa al lang obsoleet is, zijn wij hier nog niet opgewassen.

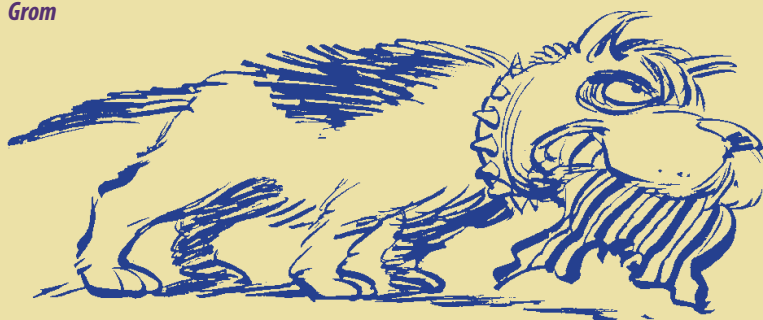
En we verdommen het de Hedwigepolder onder te laten lopen, terwijl de Belgen - om redenen van communautaire aard - wegens kabinetsformatie even niet konden opletten. Welke Hollands-arrogante vaststelling men bezuiden Wuustwezel terecht niet in dank zal afnemen.

Moet ik doorgaan?

Neem Griekenland. We hebben gelijk dat we dat land de duimschreeven aandraaien. Althans, economisch gelijk. Ik zie ook niet graag mijn spaarcenten in een corrupte put verdwijnen. Ik ben voor een Europa dat ons voordelen oplevert, maar wie niet? Ik denk de Grieken ook. En wat is voordeel? Cultureel mogen de relaxte Grieken wat mij betreft hun gang gaan, maar we hebben verzuimd hen bij intrede te waarschuwen voor de draconische consequenties van het lidmaatschap. Griekenland is in wezen nog niet verder dan de in 1820 door Europa en Lord Byron bevrijde Ottomaanse provincie. Moeten de Grieken misschien duizend jaar geschiedenis overslaan?

Jawel. Er zit niets anders op, maar dat geeft ons nog geen recht op arrogantie. Zijn wij niet net zulke klootzakken als de rest van de mensheid?

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

'Instituut dat de naam onderwijs niet meer verdient'

Jan Mudde

Het middelbaar beroepsonderwijs verkeert al lange tijd in een ernstige crisis; zo ernstig dat sommigen menen dat het mbo die o amper nog verdient.

Het valt te betwijfelen of de vanuit het Ministerie van Onderwijs aan het veld opgelegde correcties, waarmee het bestaande competentie-model feitelijk is doorbroken, onder meer de landelijke examinering van Nederlands, Engels en rekenvaardigheid hierin veel verandering zal brengen.

Wat is er allemaal structureel mis - niet alleen in het mbo, maar ook in het algemeen vormend onderwijs - en waar moet dat aan worden geweten? Burgerschapskundedocent Jan Mudde vat het samen in dertien prikkelende stellingen.

Algemeen

1. Onderwijsvernieuwingen - in brede zin - staan in ons land onder een vals gesternte omdat ze zijn verweven met kostenbeheersing. Verder worden zij gekenmerkt door vluchten-naar-voren waarbij wordt vooruitgegrepen naar thema's en vaardigheden waaraan de meeste leerlingen nog lang niet toe zijn. De vernieuwingsresultaten hebben veel weg van potemkindorpen.
2. Het neoliberale beleid heeft er, op het terrein van het onderwijs, toe geleid dat de overheid op afstand is komen te staan, waardoor zij haar controle over de kwaliteit ervan grotendeels uit handen heeft gegeven en alleen achteraf nog kan bijsturen.
3. De zelfstandige en gefuseerde on-

derwijsinstellingen (veelal stichtingen) worden door Raden van Bestuur geleid. Het zijn miniministeries die - op afstand - de feitelijke scholen als bedrijven (pogente) besturen en hen, in veel gevallen, onderwijsmodellen opleggen (een top-downmodel dus).

4. Genoemde Raden van Bestuur, verenigd in diverse sectorraden (onder andere de MBO Raad) zijn het enige directe aanspreekpunt voor de overheid. Zij kunnen echter niet met het onderwijsveld (lees: de docenten) worden vereenzelvigd.
5. De bij 3 en 4 genoemde organen gedragen zich als werkgevers die bedrijven met meetbare in- en output runnen en die zich zo onafhankelijk mogelijk opstellen ten opzichte van de overheid, die hen nog steeds van de financiële middelen (de publieke financiering) voorziet.
6. De medezeggenschap binnen de instellingen is veelal centralistisch opgezet en wordt door het veld (de docenten) vaak als niet-functioneel ervaren.
7. Kritiek vanuit het werkveld (de docenten dus) wordt door de bestuurders als weerstand tegen veranderingen gezien; het zijn emoties waarover niet hoeft te worden geargumenteed. Sterker: docenten met kritiek worden direct verdacht gemaakt en hun loyaliteit wordt in twijfel getrokken; verder worden zij - zo nodig - gekleineerd, gekoeioneerd en geïntimideerd.
8. Op grond van hierboven genoemde ontwikkelingen is de politiek binnen de muren van de scholen gekomen. Niet zelden worden bestuurders door de docenten gezien als carrièrerebeluste opportunisten, would-bemanagers en profiteurs van de politieke waan van de dag. Wederzijds worden motieven in twijfel getrokken en is er vaak een onwerkbaar situatie ontstaan. Het arbeidsklimaat in het mbo is bij veel instellingen grondig verziekt.

Onderwijsvernieuwing en het competentiegericht onderwijs

9. De vernieuwingen in het mbo (vanaf circa 1990, de Kwalificatiestructuur, met eindtermenonderwijs) hebben tot op heden niet kunnen bewerkstelligen dat de ongekwalificeerde uitstroom is verminderd (voortdurend ongeveer 40 procent).

10. Het denken in termen van competenties binnen het beroepsonderwijs vindt zijn oorsprong in het bedrijfsleven, waar men in het toetsen van competenties van volwassen werknemers (beroepsbeoefenaren) een antwoord dacht te hebben gevonden in het realiseren van succesvolle reorganisaties als noodzakelijke reactie op veranderingen in de markt.
11. Dat het toepassen van competentiegericht onderwijs binnen kaders van het nieuwe leren en met het sterk uitbreiden van de stagetijd (intrinsieke) motivatiewinst oplevert en de kwaliteit van de beroepsopleidingen doet toenemen, die bovendien kostenbesparend werkt, is een illusie. Integendeel, het holt de kwaliteit uit: het verhindert de zeer noodzakelijke overdracht van voldoende (basis-) en vakkennis. Hierbij komt dat gewone lessen geen status meer hebben, omdat de Proeven van Bekwaamheid (PvB's) met de te meten competenties en werkprocessen leidend zijn geworden en bovendien zeer tijdrovend zijn. Het heeft de bureaucratie, overhead in het algemeen en de administratieve belasting van individuele docenten enorm vergroot en gaat ten koste van hun corebusiness, te weten kennisoverdracht.
12. Enerzijds kunnen verreweg de meeste leerlingen in het mbo de zelfstandigheid niet aan die is vereist bij het volgen van competentiegericht onderwijs, terwijl het anderzijds de docenten, in hun rol als coach, aan middelen, tijd en voorzieningen ontbreekt hen hierin adequaat te begeleiden. Ook is het een illusie dat iedere docent, los van zijn eigen vak, als assessor zijn leerlingen integraal kan beoordelen, hetgeen wel van hem wordt verwacht (START-methode).
13. Het mbo dreigt ten onder te gaan aan de complexiteit van haar eigen vormgeving (onder andere de vele crebonummers, de overhead, de overlegstructuren) en wat er dan van overblijft is niet veel meer dan een instituut voor begeleid werken dat de naam onderwijs niet meer verdient omdat het is beperkt tot wat hooguit de africhting voor beroepen mag worden genoemd. ◀

Jan P. Mudde is docent Burgerschapskunde en Geschiedenis aan respectievelijk het agrarisch mbo en het vwo.

Lesmateriaal

New chicks op Curaçao

Met *Big Brother* is vijftien jaar geleden reeds een eerste aanzet tot reality-televisie gegeven en via programma's als *Groeten uit de rimboe*, *Echte meiden in de jungle* en *Oh oh Cherso* komt nu een nieuwe commerciële hit uit de koker van John de Mol: *New chicks op Curaçao*. Voor iedereen die het concept nog niet kent: vijf meisjes bewonen een vakantiehuis op Curaçao. Elke dag vechten zij (letterlijk en figuurlijk) om de gunst van vier jongens. Als een van de meisjes drie nachten achter elkaar niet met een van die jongens heeft geslapen (geen sex heeft gehad) is ze *af* en moet ze terug naar Nederland. Ter vervanging wordt dan een nieuw meisje ingevlogen en begint het spel opnieuw. Winnaar is het meisje dat tussen een van deze jongens haar ware vindt. Voor docenten Maatschappijleer is deze nieuwe RTL5-serie een bron van inspiratie. Het is een prima basis voor elk (!) thema dat bij Maatschappijleer wordt behandeld en geschikt voor elk niveau. In dit lesmateriaal volgen enkele suggesties.

Kijk je er naar? En waarom dan?

Laat aan het begin van de les eerst een stukje van een willekeurige aflevering zien.¹ Vraag leerlingen daarna wie het programma regelmatig volgt en wie niet en vooral ook waarom zij al dan niet kijken. Een rondgang door de klassen leverde drie uiteenlopende meningen op: voor de een is het kijken heerlijk vermakelijk: 'Zij zijn nog dommer dan ik' (goed voor je zelfbeeld dus). Anderen vinden het leuk om te kijken omdat ze echt meeleven met de kandidaten: 'Kirsten is zo'n schatje. Ik hoop dat ze drie keer seks heeft en blijft!' De derde groep kijkt niet omdat dit een programma voor *downies* is. Voor alle kijkers geldt dat ze genieten van het geboden spektakel.

Hier kunnen docenten doorpakken en een aantal vragen over de deelnemers zelf stellen. Wat zijn dat voor meisjes (en jongens)? Doen ze dit allemaal omdat er een camera bij is of doen ze dit ook in hun gewone dagelijkse leven? De meeste leerlingen dachten dat het vooral spel voor de camera was en dat ze er dik voor betaald zouden krijgen. Immers, en ik citeer letterlijk een leerling, 'Je zit op Curaçao, je wordt elke dag dronken en je speelt de hoer. Dat doe je normaal gesproken toch niet?'

De deelnemers zijn straks wereldberoemd in heel Nederland. Zeker als ze enkele weken in de serie meedraaien. Dit is de kans snel heel bekend te worden, om je *minutes of fame* te scoren. Vraag de leerlingen of ze zelf aan dit programma mee zouden willen doen (waarom wel of niet?) en of dit in het huidige tijdsbeeld past: het streven om snel beroemd te worden met een *televisiewedstrijd*. Op dit punt aangekomen kan een vertaalslag worden gemaakt naar het thema dat op dat moment in de klas wordt behandeld.

Noot

1. Speciaal aanbevolen is *New chicks op Curaçao*, aflevering 3 'Brabantse nachten zijn lang'. Deze aflevering bevat alle elementen.

Vmbo-b en vmbo-k: media, massamedia, kijkwijzer

Voor het basisniveau op het vmbo kan een stukje van *New chicks op Curaçao* een goede opmaat zijn voor het thema Media. Laat de leerlingen antwoord geven op

vragen als: 'Waarom kijken er zoveel mensen naar?', 'Kun je jezelf in de deelnemers herkennen?', 'Is het te vergelijken met een soap zoals *GTST7?*', 'Waarom zit er zoveel reclame in?' en 'Waarom is er nu juist een reclameblokje geplaatst net voor het spannendste moment van de aflevering, de seks?' Begrippen als *censuur*, *cliffhanger*, *Mediawet* en bijvoorbeeld de kijkwijzersymbolen gaan er ineens in als koek!

Vmbo-k en vmbo-gtl: seksuele moraal, dubbele moraal en normen en waarden

Voor iets sterkere vmbo-groepen kan naast het bovenstaande natuurlijk ook het thema seksuele moraal worden aangeroerd: 'Hoe denken we in Nederland over vrije seks?', 'Hoe denken we over overspel?', 'Wat vinden leerlingen daar zelf van?', 'Waarom noemen we de deelnemsters hoeren en de deelnemers niet?' en 'Stel nu dat er twee lesbiennes in het huis zitten, wat gebeurt er dan?'

Havo en vwo: normen, waarden, normvervaging en recht

Als het zwaarder mag worden aangezet kan ook een discussie over normen en waarden worden gestart: 'Welke normen en waarden herkennen de leerlingen en welke onderschrijven zij?' en 'Welke normen en waarden zijn dominant in de samenleving?'. Betrek er ook de mening van hun ouders bij: grote kans dat dan ook *normvervaging* wordt besproken.

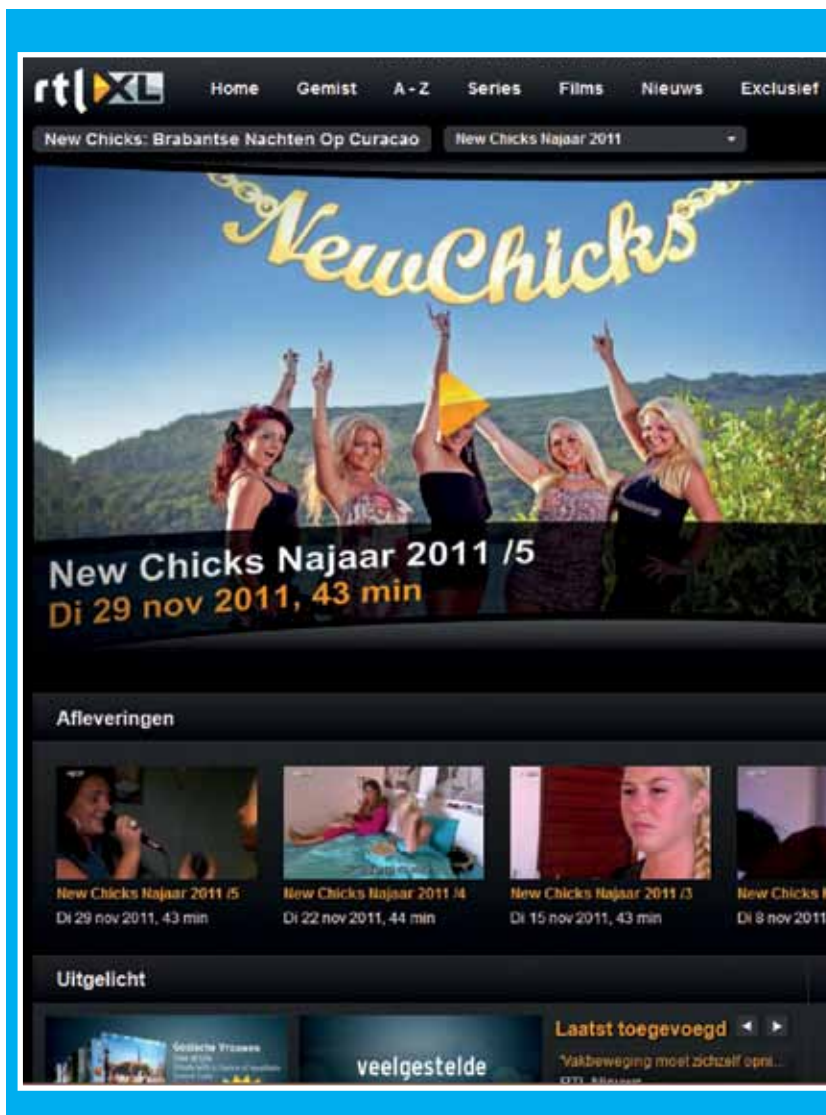
Douwe van Domselaar

Politieke Bijsluiter
Stemmen doe je met beleid,
lees de bijsluiter!

In de politieke bijsluiter wordt het politieke systeem van Nederland op toegankelijke wijze uitgelegd. Wat betekenen de belangrijkste politieke termen? Waarop baseer je je keuze bij verkiezingen? Welke bijwerkingen kan je stem hebben?

Vanaf 10 februari te koop bij
prodemos.nl voor slechts €2,95.

De bijsluiter is binnenkort ook
op posterformaat verkrijgbaar,
voor in uw klaslokaal.

We hoeven niets te missen

In *New chicks op Curaçao* wordt alles gefilmd en daarna wordt er driftig geknipt en geplakt om de heftigste zaken er te kunnen uitlichten. Ronkende seks onder een lakentje? De kijker krijgt het te zien. Emoties nadat het ene meisje de jongen van een ander afpakt en stelt: 'Ik snap niet waarom zij nu zo verdrietig is. Ze kan toch met een ander naar bed gaan?', deelnemster Sharon die zich serieus afvraagt of Amsterdam in Brabant ligt en deelnemster Jennifer voor wie de rekensom drie keer drie tijdens een dansles al te ingewikkeld blijkt te zijn. Alle dommigheid, hitsige geilheid en alle verraad worden uitgezonden, herhaald en vervolgens ook op de website www.rtlxl.nl geplaatst.

De werkwloer

Anique ter Welle

Het gaat hartstikke goed met het onderwijs

Naast docent Maatschappijleer, ben ik al jaren mentor. Dit schooljaar van een vwo-4-klas. In de vierde klas worden leerlingen uit verschillende onderbouwklassen door elkaar gegooid. In het begin is het daarom vaak nog even wennen. Wennen aan een aantal nieuwe vakken, aan nieuwe docenten en vooral wennen aan elkaar. Dit jaar duurde het even voordat in mijn klas de pikorde onder de jongens was bepaald, maar toen dat eenmaal duidelijk was, konden ze van start als klas... en het gaat steeds beter. Sociale activiteiten helpen om de sociale cohesie in de klas te vergroten. Eind november zijn we daarom met zijn allen uit eten geweest. In eerste instantie was er het woeste plan om een weekend weg te gaan, maar dat bleek een brug te ver. Gelukkig! Een docent heeft immers ook nog zo iets als een privéleven. Het eten was een groot succes.

Montirade

Iets anders dat heel goed voor de *bonding* in een klas werkt, is de Montirade, die bij ons op school elk jaar voor vierde klassen wordt georganiseerd. Alle vierde klassen strijden tegen elkaar op het gebied van kennis, sport, cultuur en debat. De te winnen prijs is een etentje met je klas op kosten van de school. Niets zorgt voor meer eenheid binnen de eigen gelederen dan een gezamenlijke tegenstander. Binnen een mum van tijd hadden we een voetbal- en een volleybalteam op de been. Ook was een debater snel gevonden. De kennisquiz moest door de hele klas worden gedaan, evenals de act voor het cultuurgedeelte. Ik hield me zoveel mogelijk afzijdig. Het is immers de bedoeling dat leerlingen zelf met iets komen. Enkele zeer muzikale leerlingen namen het voortouw en na nog een keer oefenen tijdens een mentoruur stond onze akoestische act als een huis - al zeg ik het zelf.

Ontroerend

Helaas hebben we niet gewonnen. Maar ach, we waren toch al met elkaar uit eten geweest. Het gaat om het meedoen (dat zei mijn moeder vroeger ook altijd) en het was leuk die dag. Het liep uit tot half vijf, maar de meeste leerlingen bleven op school om de finale van de acts te bekijken en om de debaters aan te moedigen. Wat me ook nu weer opviel, was hoe anders leerlingen kunnen zijn als ze niet bij jou in de les zitten, maar als ze voetballen of zingend en dansend op een toneel staan. De debaters waren dapper en zenuwachtig. Een leerling, uit een andere klas, klapte zelfs helemaal dicht. Ik sprak de maandag na de Montirade een klasgenoot van hem. 'Vooral heel vervelend voor hem', zei hij, 'voor ons maakt het niet uit. Hij heeft het geprobeerd, voor ons'. Ontroerend.

Niet herkenbaar

Het gaat niet goed met het onderwijs en zeker niet met de relatie tussen leerlingen en hun leraren, lees ik in de krant. We slepen ons door het schooljaar heen, van de ene puinhoop naar de volgende. Blij als het eindelijk zomer is. Nu ben ik meestal wel blij als het zomer is, maar verder herken ik mezelf niet in dergelijke berichten. Natuurlijk is het weleens zwaar. Loodzwaar misschien soms ook wel. Op sommige scholen zwaarder dan op andere. Daar moet vooral door docenten onderling veel over worden gesproken en worden gekeken hoe het dan beter kan. Maar waarom toch steeds die algemeenheden van buitenaf over de crisis in het onderwijs? Laten we zelf in elk geval oog blijven houden voor de mooie en waardevolle momenten die we met leerlingen meemaken. Als vakdocent en als mentor. Pubers zijn soms onuitstaanbaar, zeker. Volwassenen trouwens ook. ◀

Geknipt

tijdens de les gebruiken, als agenda of om dingen op te zoeken als er geen computers beschikbaar zijn'. Het Alfrinkcollege in Deurne vindt dat leerlingen er nu nog niet klaar voor zijn om zonder toestemming hun gsm in de les te mogen gebruiken. Ze moeten eerst worden opgevoed: 'We kennen allemaal de filmpjes op het internet waarin pestgedrag wordt opgenomen. We willen dat soort gedrag voorkomen.' (Bron: *Eindhovens Dagblad*, 23 december 2011)

'Als docent Maatschappijleer probeer ik leerlingen de Europese Unie uit te leggen aan de hand van de trias politica. Maar door uitgevers van schoolboeken en door tijdschriften en kranten word ik in deze kwestie zozeer in de steek gelaten dat ik me afvraag of bij die uitgevers en redacties wel voldoende kennis van de huidige structuur van de Europese Unie aanwezig is.' Paul Ophey, in: *NRC Handelsblad*, 15 december 2011

Onderwijsvernieuwers negeren de werkvloer al dertig jaar

In Nederland steken leraren steeds vaker energie in dingen die niets te maken hebben met lesgeven. Zo hevelt de Wet Passend Onderwijs zorgleerlingen over van het speciaal naar het regulier onderwijs. De werkvloer zegt dat het helemaal niet kan.

Ooit was ik mentor van een klas met vier autisten. Volle groepen, veel vakken met telkens een andere leraar, in een onoverzichtelijk gebouw - het was deze combinatie die drie van hen sloopte. Hun vertrek naar het speciaal onderwijs was dramatisch, maar de Wet Passend Onderwijs sluit deze uitweg af. Ik moet een zorgcursus volgen en die kinderen binnenhouden, maar dat is kansloos. Ik kan aardig lesgeven, maar zal nooit een bedreven autistenfluisteraar worden. Het gevolg is dat deze kwetsbare kinderen in de toekomst ziek thuis zitten. Het Nederlandse onderwijsbeleid is een machtsspel van hoge ambtenaren, bestuurders en bewindslieden. Naar de werkvloer luisteren schiet erbij in. Inmiddels is dit nog begrijpelijk ook. Dertig jaar verlies maakt klein [salarisachterstand, creëren van autonome bestuurders, basisvorming en Studiehuis dwongen tot een andere aanpak in de klas. De leraar is verschrompeld. Hiervan raken ook toekomstige bewindslieden niet onder de indruk. Zij kunnen niet anders dan met de beste bedoelingen weer nieuwe wetten bedenken die alles alleen maar

erger maken. Stakende leraren hebben gelijk, maar hun giftige omgeving leidt ertoe dat ze het nooit krijgen. (Ton van Haperen, in: *NRC Next*, 5 januari 2012)

'Een decennium populisme en enkele jaren met PVV-leider Geert Wilders hebben een nieuwe generatie verdoofd voor de sensatie die het optreden van Fortuyn ooit was - en ouderen maar denken dat dat nog maar zo kort geleden is.' Bart Jan Spruyt, in: *Elsevier*, 31 december 2011

Leraren moeten lesgeven

Vanuit de politiek werd onlangs een beroep gedaan op de sector om vooral te doen waarvoor men wordt betaald: lesgeven. Leraren moeten met jongeren bezig zijn en hun tijd niet verdoen aan de vergadertafel. Niets mis mee. Voor leraren is lesgeven de corebusiness. Ik ben opgeleid om lessen voor te bereiden, uit te voeren en te evalueren. Kennis overdragen doe ik graag en daar ben ik goed in. Vanuit die positieve gedachte is het prima als beleidsmakers mij vragen om meer les te geven. Dat is een erkenning van mijn kernkwaliteit, omdat het betekent dat ballast waarvoor ik niet ben opgeleid verdwijnt uit mijn takenpakket. Van de 1.659 uren die ik nu per jaar werk, sta ik ongeveer 800 uren voor de klas. Het is helemaal niet moeilijk om taken in de marge te noemen die ik meteen wil inwisselen voor meer uren met mijn leerlingen. In de organisatie vraagt dat om creativiteit, zodat het faciliteren van mijn werk en ook de nazorg effectief en goedkoop worden. Er moet een rooster zijn, het kopieerapparaat moet functioneren en zo nu en dan vraagt probleemgedrag van leerlingen de inzet van een specialist. Als leraar trek ik mijn neus op voor die werkzaamheden. Ik wil lesgeven en niet accepteren dat een groot deel van mijn tijd opgaat aan vergaderingen, overleggen en ander geneuzel. (Pierre Diederer, leraar Natuurkunde, in: *Eindhovens Dagblad*, 6 januari 2012).

Scholen steeds soepeler met gsm in de klas

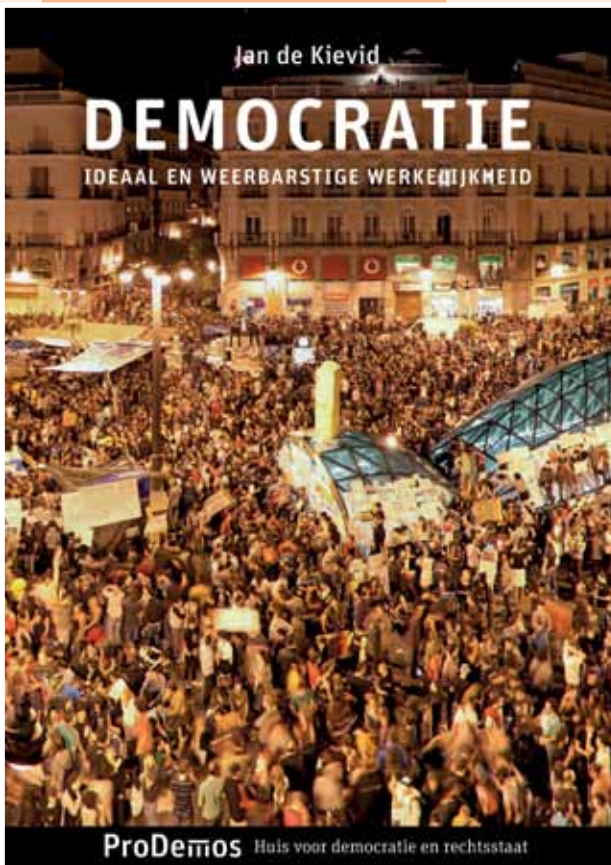

Het gebruik van mobieltjes op de middelbare school en zelfs tijdens de les is niet langer taboe. Waar scholen tot nu toe het gsm-gebruik vaak totaal verboden of wilden beperken tot de aula, lijken ze hun beleid nu te versoepelen. 'Misbruik is te voorkomen door heel duidelijke grenzen te stellen', aldus Saskia Barendse woordvoester van OMO, het overkoepelende bestuur voor dertien scholen in de regio Eindhoven. Het Augustinianum in Eindhoven hanteert een strikte regel: 'Het gebruik van sms, Facebook, Twitter en dergelijke mag alléén buiten de les. In de les zijn mobieltjes alleen toegestaan als de docent toestemming geeft, bijvoorbeeld in het kader van een opdracht.' Overtreders zijn hun gsm tot het eind van de dag kwijt. Een mobieltje mocht op het Dr. Knippenbergcollege in Helmond gewoon niet worden gebruikt: 'Dat is niet meer van deze tijd. Leerlingen mogen nu na toestemming van de docent hun telefoon ook

Wolter Blankert

Het begin dit jaar verschenen *Democratie, ideaal en weerbarstige werkelijkheid* van Jan de Kievid behandelt democratie in al zijn facetten. Feitelijk gaat het om een nieuw boek, al verscheen een eerdere (heel verschillende) versie al in 1996. Bijzonder verhelderend is te lezen dat in 1930 slechts achttien landen democratisch werden bestuurd en de rest van de wereld onder een autoritair regime (dictatoriaal of koloniaal) zuchtte. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwam de democratie verder in de verdrukking.

te ontstaan, gevolgd door de geleidelijke ontwikkeling van een democratisch staatsbestel hier en daar. De Verenigde Staten slaagden daar het eerst in (met hun grondwet van 1789), al werden vrouwen, minvermogenden en niet-blanken vanzelfsprekend uitgesloten. De Franse Revolutie zorgde voor verspreiding van democratische opvattingen, maar die schoten pas in de loop van negentiende eeuw wortel in verschillende landen van Europa. De erkenning dat iedereen voor de wet gelijk is, dateert uit het begin van de twintigste eeuw en ook toen bleven grote groepen uitgesloten (vooral niet-blanken in grote delen van de Verenigde Staten en in de koloniën van Europese mogendheden). Het idee van universele gelijkheid is een recent verschijnsel. De apartheid in Zuid-Afrika verdween pas in 1993, kort na het inzetten van de democratisering in Latijns-Amerika en Oost-Europa.

Jan de Kievid, **Democratie, ideaal en weerbarstige werkelijkheid**, ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat, Den Haag 2012, ISBN: 978-90-6473-449-6 332 pagina's, € 24,95

Zo maakt de auteur glashelder dat democratie niet zo vanzelfsprekend is als nu vaak wordt gedacht. Na 1945 nam het aantal democratisch bestuurd landen toe, maar soms trad weer een terugslag op, zoals bij de militaire staatsgrepen in Latijns-Amerika en Griekenland. Pas na 1989 werd democratie min of meer de norm. Toch moet nog altijd ongeveer de helft van alle landen het er zonder stellen. Deze opmars van de democratie brengt de auteur helder en diepgaand in beeld in het eerste deel van zijn boek, *Theorie en geschiedenis*.

Theorie

Het begrip democratie zelf was onbekend voor het midden van

de achttiende eeuw (afgezien van voorgangers in de klassieke oudheid), daarna begon er geleidelijk in Noord-Amerika en Europa een democratisch bewustzijn

Ongeveer de helft van alle landen moet het altijd nog zonder democratie stellen.

Het boek gaat grondig in op de verschillende vormen van democratie: liberaal-individualistisch contra sociaal-collectivistisch, presidentiële tegenover parlementaire stelsels en variaties daarop, met al het denkwerk dat daaraan is voorafgegaan, uitgevoerd door in het boek uitvoerig behandelde denkers. Voor een democratisch bestel lijkt enige vorm van een *civil society* een voorwaarde, met burgers die zich enerzijds onafhankelijk van de staat hebben georganiseerd, maar zich anderzijds betrokken voelen bij het reilen en zeilen van die staat, met oog voor het algemeen belang. Daarnaast vormen een redelijke economische ontwikkeling en niet al te extreme welvaartsverschillen een pluspunt. Het valt evenwel lastig te verklaren waarom India wel al decennia lang als democratie kan functioneren en veel andere arme landen niet.

Nederland

In het tweede deel van het boek over landen en regio's behandelt de auteur systematisch de verschillende delen van de wereld, waarbij democratieën kunnen opkomen, maar ook instorten. Het derde deel is gewijd aan problemen en dilemma's. Nederland krijgt hierbij speciale aandacht. Interessant is de vaststelling dat de besluitvorming lang niet altijd volgens het democratisch boekje plaatsvindt, maar binnen een *Ijzeren Ring* met spelers (naast regering en parlement) als ambtenaren (de vierde macht), belangengroepen, *geprivatiseerde* instellingen

De kloof tussen burger en overheid lijkt in werkelijkheid niet groter dan vroeger.

en internationale organisaties (met toenemende invloed van de Europese Unie). Voor de burger maakt dat de besluitvorming er niet transparanter op. In welke mate en hoe burgers daarin moeten participeren, vormt steeds een dankbaar onderwerp voor discussie. Daarnaast spelen de media een steeds belangrijker rol bij de beïnvloeding van de politieke agenda (*dramademocratie*). Toch blijft de auteur redelijk optimistisch over het functioneren van de Nederlandse democratie. Geklaagd is er altijd, maar de kloof tussen burger en overheid lijkt in werkelijkheid niet groter dan vroeger. De uitvergroting van die kloof is vooral de beproefde aanpak van populistische partijen, die voor een deel daaraan hun bestaansrecht ontleen. Dit radicaal-rechtse populisme vertoont drie kenmerken: nativisme (eigen volk voorop), autoritarisme (harde misdaadbestrijding) en (vanzelfsprekend) populisme.

Kanttekeningen

Zonder twijfel biedt het boek een compleet beeld van de geschiedenis van de democratie, het functioneren van democratische stelsels en democratische stromingen; te veel om in dit korte bestek te behandelen. De auteur heeft zijn werk grondig verricht en op onjuistheden valt hij moeilijk te betrappen. Daarom

is het een meevaller dat zijn stelling dat staatsgodsdiensten (met name de Lutherse) autoritaire tendensen hebben versterkt, niet houdbaar is. De Scandinavische landen behoren tot de weinige moderne landen met een staatsgodsdienst en kunnen daarbij prat gaan op een lange democratische traditie (terwijl het keizerrijk van de beide Wilhelms geen staatsgodsdienst kende). Van veel belang is dit niet, maar het onderstreept nog eens dat historische verklaringen, die ook in dit boek dienst doen om tal van verschijnselen begrijpelijker te maken (de opkomst van Adolf Hitler, de

staatsgreep door Augusto Pinochet enzovoorts), zich tot een logische combinatie van mogelijk oorzaken en (bekend) gevolg beperken, waarbij toeval wordt uigesloten.

Verder pleit veel ervoor om de Europese Unie als hoogste bestuurslaag te behandelen en niet als internationale organisatie, op het terrein van de interne markt en het milieu (waarvoor geen vetorecht voor de lidstaten meer geldt en de nationale parlementen dus niet het laatste woord hebben). Door de beperkte bevoegdheden van het Europees Parlement (waarop de auteur wel ingaat) ontbreekt op deze terreinen

Een interview met de auteur van *Democratie, ideaal en weerbarstige werkelijkheid* is te vinden op pagina 4.

volledige democratische controle. Hier kan men tegenin brengen dat de economie (de *markt*) overal aan democratische controle ontsnapt. Dat is dan nog een punt dat in het boek wat meer aandacht had mogen krijgen in het laatste, op zich aansprekende, deel over problemen en dilemma's.

Hier of in het historisch overzicht komt niet goed uit de verf dat de vroegere *volksdemocratieën* pretendeerden via hun sociaal-collectivistische democratie het economisch leven onder controle te hebben gekregen (in de praktijk wel controle en stagnatie, maar geen democratie). In het verlengde hiervan kan men de vraag opwerpen of de sociaal-collectivistische opvatting tegenwoordig nog wel praktische betekenis heeft. De auteur lijkt het referendum als een uiting daarvan te zien, maar dat is voor discussie vatbaar.

De standpunten voor en tegen een referendum krijgen wel uitvoerig aandacht, maar het misbruik ervan niet (reden waarom het referendum na 1945 impopulair was, in Duitsland nog steeds). De strijdigheid tussen een volwaardige parlementaire democratie en het referendum had scherper kunnen worden neergezet. Overigens valt het zeer te prijzen dat De Kievid nergens stelling neemt en de lezer alleen tussen de regels door zijn mening kan vermoeden. Door de PVV *radicaal-rechts* te noemen lijkt hij daarvan af te wijken, omdat hierover discussie mogelijk is (gezien het linkse geluid van deze partij binnen de huidige coalitie en het links-liberale wat homorechten betreft). De PVV zou ook één themapartij kunnen worden genoemd, die daarbuiten opportunistisch (populistisch) opereert. Dat etiketten als *links of rechts* wat lijken te verbleken had een punt van bespreking kunnen zijn.

Eindoordeel

Dit boek is in de eerste plaats geschreven voor tweedegraads studenten aan lerarenopleidingen. Daarmee doet de auteur zichzelf schromelijk tekort. Het gaat om een helder geschreven handboek dat vrijwel alle facetten van de democratie uit de doeken doet en daarvoor thuishoort in de boekenkast van iedereen die in democratie is geïnteresseerd; kortom, voor alle maatschappijleerdocenten en -studenten (alle graden) en aanverwante vakken. ◀

Een nieuw jaar

Het NVLM-bestuur wenst u een bijzonder gelukkig en maatschappijleerrijk jaar. Het is nu al duidelijk dat dit geen jaar is waarin wij als vereniging op onze lauweren kunnen gaan rusten. Voor de toekomstige positie van het vak is 2012 een bepalend jaar. Traditiegetrouw beginnen we dit jaar met de jaarvergadering tijdens de Docentendag Maatschappijleer. Die vergadering is op vrijdag 10 februari om 17.00 uur in het gebouw van ProDemos in Den Haag. Leden zijn - ook als ze zich niet hebben aangemeld voor de Docentendag - van harte welkom bij deze jaarvergadering. Als uw e-mailadres bij de vereniging bekend is heeft u een uitnodiging voor deze vergadering ontvangen.

Maatschappijleermotie

Op 22 november werd door de Tweede Kamer een motie aangenomen waarmee het NVLM-bestuur erg blij mee is. In deze motie Kooiman cum suis wordt een lans gebroken voor Maatschappijleer en burgerschap. Het is natuurlijk zaak om de motie gedurende 2012 handen en voeten te geven, maar een eerste stap in de goede richting is hiermee gezet. De motie luidt:

De Kamer, gehoord de beraadslaging, van mening, dat burgerschapsvorming in het onderwijs van groot belang is en dat die onder meer tot uiting komt in het vak Maatschappijleer;

constaterende, dat er zorgen bestaan over de status van het vak Maatschappijleer, onder andere door het kleine aantal lessen en het mogelijk verdwijnen van het schoolexamen voor Maatschappijleer; verzoekt de regering voorstellen te doen voor een versterking van het onderdeel burgerschapsvorming in het onderwijs, en de Kamer hierover te informeren, en gaat over tot de orde van de dag.

De leden van de fracties van de SP, de PvdD, de PvdA, GroenLinks, D66 en de PVV stemden voor de motie.

Mbo

In november nam minister Marja van Bijsterveldt een examenbesluit waarin de exameneisen voor het mbo zijn vastgelegd. In dit besluit zijn ook de kwalificatie-eisen voor *Loopbaan en burgerschap* opgenomen en kondigt de minister de slaag-zakregeling voor het mbo aan. Daarbij gaat zij nog steeds uit van een inspanningsverplichting (in plaats van een resultaatverplichting) voor *Loopbaan en burgerschap*. Studenten hoeven dus geen voldoende te halen voor dit onderdeel. In reactie op dit examenbesluit heeft het NVLM-bestuur een alternatief voorstel gedaan. Dit voorstel is begin januari naar de minister en de onderwijswoordvoerders in de Tweede Kamer verzonden. De Kamerleden konden tot 25 januari inbreng leveren voor het schriftelijk overleg met de minister, dus wij hopen dat ons alternatieve voorstel nog effect op de besluitvorming heeft. Ons voorstel kent twee elementen:

1. De NVLM stelt voor om ook voor loopbaan en burgerschap referentieniveaus vast te stellen, analoog aan de referentieniveaus voor Nederlands, rekenen en Engels. Deze referentieniveaus maken een eind aan de vage positie van burgerschap in het mbo en maken het mogelijk ook bij burgerschap onderscheid te maken tussen de verschillende mbo-niveaus. Ons belangrijkste doel is echter de vervanging van de inspanningsverplichting door een resultaatverplichting.
2. De NVLM stelt voor een slaag-zakregeling in te voeren waarin studenten voor Nederlands, rekenen, burgerschap en (op niveau 4 voor) Engels gemiddeld een voldoende moeten halen.

Tweede Fase

Naar verwachting komt minister Van Bijsterveldt voor 1 maart met een standpunt over de herziening van de profielstructuur. Gevreesd moet worden dat het kabinet ook het gemeenschappelijke deel niet ongemoeid zal laten. Leerlingen moeten - zo vindt het kabinet - in de toekomst meer tijd en aandacht besteden aan Nederlands, Engels en Wiskunde. Daarom wordt gekeken naar mogelijkheden om die tijd en aandacht weg te halen bij de vakken in het gemeenschappelijk deel. Het politieke debat dat na 1 maart over de herinrichting van de Tweede Fase ontstaat, is dus niet alleen van wezenlijk belang voor Maatschappijwetenschappen, maar ook voor Maatschappijleer. Vanzelfsprekend zullen wij daarbij de motie Kooiman cum suis in de strijd werpen. In elk geval spraken wij eind 2011 met medewerkers van de Onderwijsraad over Maatschappijleer als voorwaarde voor goed burgerschaps-onderwijs, en hebben wij onze visie via het Platform VVVO kenbaar gemaakt bij de minister.

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter
telefoon: 06-28125692
e-mail: hansteunissen@nvlm.nl
Coen Gelinck, vice-voorzitter
e-mail: coengelinck@nvlm.nl

Felix van Vugt, secretaris
telefoon: 06-16431651
Amaliastraat 50
3522 AW Utrecht
e-mail: felixvanvugt@nvlm.nl

Tom Stroobach, penningmeester
telefoon: 0320-249481
e-mail: tomstroobach@nvlm.nl

Arthur Pormes
e-mail: arthurpormes@nvlm.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie
e-mail: ingridfaas@nvlm.nl

Ruth Esselink
e-mail: ruthesselink@nvlm.nl

Hetty Schepers
e-mail: hettyschepers@nvlm.nl

www.nvlm.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

verzendkosten), het lespakket is ook gratis en na registratie via de website van het Centrum voor Mondiaal Onderwijs te downloaden. Informatie: www.cmo.nl/islam-nl.

EU Back to School

Zou er - net als de Verenigde Staten van Amerika - een Verenigde Staten van Europa moeten komen? Voel jij je Europeaan of Nederlander of wereldburger, of kan het allemaal tegelijk? Wat doet Europa eigenlijk, waar jij iets aan hebt? *EU Back to School* is een initiatief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Eind 2011 keerden ruim 150 Europese politici en ambtenaren terug naar hun oude middelbare school. Tijdens een gastles stond Europa centraal en kwamen verschillende onderwerpen aan de orde. Er werd met de hele klas gediscussieerd over één van de volgende vijf onderwerpen: discriminatie, criminaliteit, studeren in het buitenland, culturen, en internet en privacy. Het project is ten einde, maar de webkwestie blijft echter op de webkwestiepagina staan en kan als regulier onderwijsmateriaal worden gebruikt.

Informatie: <http://eu-backtoschool.webkwestie.nl>.

OM lanceert nieuwe jongerensite

Het Openbaar Ministerie heeft een nieuwe jongerensite gelanceerd: www.hetomvoorjou.nl. Op deze website zijn elke dag nieuwsberichten over misdrijven te vinden en achtergrondinformatie over onderwerpen als vuurwerk, bedreigen, alcohol en drugs. De site is te gebruiken als digitaal lesmateriaal door leraren Maatschappijleer, maar is ook bestemd voor leerlingen van 13 tot 16 jaar. Het is eenvoudig te gebruiken voor werkstukken en opdrachten, maar biedt ook gewoon nieuws en achtergrondinformatie voor in de klas. Zo kunnen jongeren lezen wat ze te wachten staat als ze worden opgepakt of slachtoffer zijn geworden van een misdrijf.

Om de aansluiting bij bestaand lesmateriaal gemakkelijk tot stand te brengen, vroegen docenten expliciet om een digitale vorm. Een papieren krant was te beperkt inzetbaar. De jongerenwebsite van het Openbaar Ministerie de *Vetverkeerd*krant en *Vetverkeerd*-site die dus beide vanaf nu niet meer bestaan.

Meer informatie: www.hetomvoorjou.nl.

Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 26 maart

Islam in the Spotlight

Al jaren gaat het over moslims. Moslims in de kranten, moslims op televisie, moslims in het politieke debat. Ze moeten inburgeren, ze mogen hun eigen cultuur niet houden, ze mogen geen boerka's aan. Kunnen hoofddoeken nu wel of niet op het werk? De multiculturele samenleving zou een mislukking zijn, enzovoort, enzovoort. Er is veel aandacht voor de islam en voor moslims. Veel meer dan voor andere religies. Maar de aandacht is meestal negatief en dat is anders bij *Islam in the Spotlight*. De nadruk ligt bij *Islam in the Spotlight* op het gewone en niet op de extremen. Het gaat over het leven van alledag van de meeste moslims in Nederland, over de geschiedenis van de islam, over de invloed ervan op kunst, cultuur en wetenschap, over de rol van vrouwen, enzovoorts.

Islam in the Spotlight daagt de bezoeker uit om zijn vooroordelen uit de weg te ruimen, om de media kritisch te volgen, om empathie te ontwikkelen voor mensen met een (andere) religie en om andere meningen aan te horen... om dan, uiteindelijk, een eigen mening te vormen, open en eerlijk. *Islam in the Spotlight* bestaat uit een website, een fototentoonstelling en een bijbehorend lespakket. De tentoonstelling is gratis te leen (tegen

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Douwe van Domselaar, Christine Elout, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Hessel Nieuwelink, Gerard van Rossum, Anique ter Welle, Jeff Peck (correspondent New York, VS),

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Omslagfoto

Luctor

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: menp@prodemos.nl

Redactiesecretariaat

ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: menp@prodemos.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementsprijs M & P 2012

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.

Of op aanvraag bij de uitgever, telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

Ben jij goed in het stellen van de juiste vragen?

Ben jij een creatieve en vakbekwame docent, die graag met de vakinhoud en toetsing bezig is?

Dan is meewerken aan de constructie van de centrale examens misschien wel iets voor jou.

Cito zoekt docenten die vanaf 1 augustus 2012 beschikbaar zijn voor de constructie van de volgende examens:

Vmbo: maatschappijleer 2 gl/tl.

Havo/vwo: maatschappijwetenschappen havo en vwo.

De constructie van opgaven vindt grotendeels thuis plaats, op basis van een verstrekte opdracht. Veelal neemt de opdracht enkele uren per week in beslag. Je bent als docent **werkzaam in het schooltype** waarvoor je het examen maakt en hebt **recente ervaring** met examenklassen. Je beschikt over gedegen vak kennis en hebt ervaring met Word. Docenten die meewerken aan een schoolboekmethode, komen niet in aanmerking voor de opdracht.

Meer weten? Kijk dan vanaf 11 februari op www.cito.nl.

www.cito.nl

zeker weten

Nieuwe Onderwijskrant: Politieke Partijen

ProDemos heeft voor havo/vwo en voor vmbo/mbo een onderwijskrant over het thema politieke partijen gemaakt. Hoe richt je een politieke partij op? Wie is wie in een politieke partij? Wat is de geschiedenis van de politieke partijen in Nederland? Dat en veel meer vindt u in deze krant.

Een greep uit de inhoud

- Partijstelsels
- Wie is wie in een politieke partij?
- Politieke stamboom
- Hoe richt je een politieke partij op?
- Politieke Jongerenorganisaties
- Test: ben je links of rechts?
- Interviews
- Kruiswoordpuzzel

Prijs en bestelgegevens

De onderwijskrant Politieke Partijen is geïllustreerd, telt acht pagina's en is te bestellen als pakket van 35 exemplaren (inclusief docentenhandleiding).

De prijs van het pakket bedraagt €43,-.

De verzendkosten zijn hierbij inbegrepen.

Ga naar www.prodemos.nl voor meer informatie.

